

«Gazetleri okamandygyna begenýärdi...»

Category: Edebi makalalar, Kitapcy
написано kitapcy | 26 январа, 2025

"Gazetleri okamandygyna begenýärdi..." «GAZETLERI OKAMANDYGNA BEGENÝÄRDI...»

ýa-da «Doktor Žiwagonyň» awtoryny Nobel baýragyndan el çekmäge nädip mejbur etdiler?

1956-njy ýylyň 25-nji fewralynda Kommunistik partiýanyň gurultaýynyň ýapyk ýygnagynda birinji sekretar Nikita Hruşýowyň Iosif Stalin döwrüniň «şahsyýet kultuny» ýazgarmagyndan soň Sowet Soýuzynda «maýylganlyk döwrüniň» başlandygyna ynanylypdy.

Hruşýowyň çykyşyndan soň 1937-nji ýylda atylyp öldürilen intelligentleriň aglaba böleginiň aklanmagy bilen ölmän galanlar GULAG-dan we Sibirden gaýdyp gelipdi.

Döredijilik adamlary az-kem-de bolsa arkaýyn dem alarys öýdenem bolsalar, biraz wagt geçenden soň bolýan zatlar sowet sistemasynyň häsiýetiniň asla üýtgemändigini görkezdi.

1957-nji ýylda Moskwada italýan žurnalistine interwýu beren meşhur ýazyjy Boris Pasternak «Doktor Žiwago» atly romanyny žurnaliste berip goýberdi. Şol ýylyň güýzünde eser italýan we iňlis dillerinde çap edildi.

Bu täzelik «Doktor Žiwago» romanyna Nobel baýragynyň beriljekdigi baradaky gep-gürrüňleri-de özi bilen alyp geldi. Hamana öz ýurdunyň raýatyna Nobel baýragynyň beriljegini öňünden duýan sowet hökümeti garşylyklaýym hüüme geçmegi meýilleşdirip goýupdy.

1958-nji ýylyň 23-nji oktýabrynda Şwesiýanyň Nobel komiteti edebiýat boýunça şol ýylky baýragyň Boris Pasternaga berilendigini mälim eden badyna Kommunistik partiýa hüjüm meýilnamasyny aýan etdi:

– Pasternagyň Beýik Oktýabr rewolýusiyasyny amala aşyran sowet halkyna we SSSR-de sosializmiň gurluşyna töhmet atýan romanyna Nobel baýragynyň berilmegi ýurdumyza garşy duşmançylyga geçilmegi we «sowuk urşuň» gyzyşmagyna gönükdirilen halkara reaksiýa hökmünde baha berilsin.

«Правда» gazetinde satiriki äheňde makala çap edilsin we Pasternagyň romanyny berk ýazgarylsyn. Şol bir wagtyň özünde Pasternaga Nobel baýragynyň berilmegi boýunça buržuaz metbugatyň ýöredýän duşmançylykly kampaniýasynyň maksady paş edilsin.

Görnükli rus ýazyjylarynyň çykyşlaryny guramak we makalalaryny çap etmek arkaly Pasternaga berilen Nobel baýragynyň «sowuk urşy» gyzyşdyrmak maksadynyň bardygy jemgyýete düşündirilsin.

Boris Pasternak Nobel baýragyna mynasyp bolan ikinji rus ýazyjysydy. 1933-nji ýylda edebiýat boýunça Nobel baýragyna mynasyp bolan Iwan Bunin Fransiýada sürgünde aradan çykypdy. SSSR-iň çäklerinde ýaşayan ýazyja ilkinji gezek Nobel baýragy berilýärdi.

Hruşýow hökümetiniň SSSR-e getirendigi aýdylýan «maýylganlyk»

syýasatynyň Boris Pasternagyň Nobel baýragyny oňyn garamak bilen garşylajakdygyna umyt edilýärdi. Şol umytly adamlaryň başynda Pasternagyň özi we maşgala agzalary hem bardy:

«Şol günüň agşamy kakama Nobel baýragynyň berilendiginiň habary Moskwa gelip ýetende biz ýakymsyzlyklaryň yzda galandygyna, baýragyň berilmeginiň Stokgolma gidip çykyş etme manysyny berýändigine begenipdik. Munuň özi nähili owadan we manyly aýdylypdy. Biziň öňümizde doly we ajaýyp ýeňiş bardy. Ertesi irden gazetleriň çykmagy biken biziň umytlarymyz ýer bilen ýegsan boldy we depgilendi. Utanmakdan we gynançdan ýaňa ýere giräýjek bolýardyk. Biz Peredelkino (Moskwanyň eteginde ýazyjy-şahyrlara berilen döredijilik öýleriniň ýerleşen posýology) gitdik. Gazetleri okamandygyna begenýärdi we hiç zatdan gorkmaýandygy üçin gözleri uçganaklaýardy. Özünü diňe bu kompaniýanyň onuň ýagdaýyna täsir edip-etmejegi gyzyklandyrýardy.

(Ogly Ýewgeniý Pasternagyň 2008-nji ýylda «Знамя» žurnalyna beren reportažyndan)

БОРИС ЛЕОНИДОВИЧ

ПАСТЕРНАК

ДОКТОР ЖИВАГО

*Книги, изменившие мир.
Писатели, объединившие
поколения.*

р у с с к а я   к л а с с и к а

25-nji oktýabrda SSSR-iň Stokgolmdaky ilçisi Nobel komitetine ideologiki sögünçlerden doly hat ýollady.

SSSR-iň Kompartiýasynyň Merkezi Komiteti bolsa öz ýurdunyň

ýazyjysy Boris Pasternaga garşy alnyp baryljak ideologiki uruşyň diwmesine bireýýäm basypdy.

Merkezi Komitetiň beren beýanatynda intelligentleriň, işçileriň, zähmetkeşleriň Boris Pasternaga Nobel baýragynyň berilmegini ýazgarýandygy we «sowet halkhnyň Mihail Şolohowy Nobel baýragynyň eýesi hökmünde görmek isleýändigini aýdylýardy. «Men ony bagyşlamajaklaryny, oňa garşy köpçülikleýin ýanamalaryň taýýarlanandygyny aňdym. Zoşenkony, Mirskini, Benedi, Liwşitsi öldürişleri ýaly ony-da tä öldürüp dynýança depgilejekleri bellidi. Kellämi bir bolgusyz pikir geldi: onuň şsýle agaç gyýçaklaryndan halas edilmegi gerekdi. Ýeke çykalgasy bardy: ertesi ir bilen Fursewiň (şol wagtyň SSSR KP-niň sekretary we Syýasy býuronyň agzasy) ýanyna gidip, ýazyjynyň daşynda turan sykylyklardan biynjalyk bolýandygyny, «Žiwagonyň» daşary ýurda öz razylygy bilen berlendigini we umuman alanda Merkezi Komitetden daşda durasynyň gelmeýändigini, romanyndan mazaly girdeji gazanandygyny we eseriniň daşyndan syýasy galmagal turzan hülgentleri asla halamaýandygyny oňa aýtmagy gerekdi. Boris Leonidowiç (Pasternak) aşak düşende meniň teklibimden ýüz öwürdi, ýöne öz ýalňyş hereketini düşündirmek üçin Fursewa hat ýazmagy makul bildi. Ýokaryk çykdy we on minutdan soň Fursewa ýazan haty bilen geldi: hamana ýagdaýy hasam ýaramazlaşdyrmak üçin bilgeşleýin edilen hereket ýaly boldy.

«Başymyň üstündäki güýçler maňa bolmalysy ýaly hereket etmegimi buýurýar we maňa berlen Nobel baýragynyň ähli sowet ýazyjylaryny begendirmezligi mümkin däl bolşy ýalu bu problemalary paltalap çözüp bolmaz».

Haty diňlän basyma men dowla düşdüm. Ýazylmaly hat beýle dälidi».

(Ýazyjy Korneý Çukowskiniň 27.10.1958-nji ýyl seneli gündeliginden).

A LOVE CAUGHT IN THE FIRE OF REVOLUTION

Turbulent were the times
and fiery was
the love story
of Zhivago,
his wife...
and the
passionate,
tender
Lara.

METRO-GOLDWYN-MAYER PRESENTS A CARLO PONTI PRODUCTION

DAVID LEAN'S FILM OF BORIS PASTERNAK'S

DOCTOR ZHIVAGO

STARRING:
GERALDINE CHAPLIN · JULIE CHRISTIE · TOM COURTENAY
ALEC GUINNESS · SIOBHAN McKENNA · RALPH RICHARDSON
OMAR SHARIF (AS ZHIVAGO) · ROD STEIGER · RITA TUSHINGHAM

SCREEN PLAY BY ROBERT BOLT · DIRECTED BY DAVID LEAN

IN PANAVISION® AND METROCOLOR

Dünýä edebiýatynyň görnükli iňlis ýazyjylarynyň birnäçesi 1958-nji ýylyň 30-njy oktýabrynda SSSR-iň Ýazyjylar soýuzynyň başlygyna hat ýazyp, Nobel baýragynyň eýesi Boris Pasternaga

garşy başlanan ýekirmw kampaniýasynyň durzulmagyny isledi:
«Biz dünýäniň iň beýik şahyrlaryndan we ýazyjylaryndan bolan Boris Pasternagyň ykbalyny tüýs ýüregimiz bilen aladalanýarys. Biz onuň «Doktor Žiwago» romanyna syýasy eser däl-de, ruhy lezzet beriji şahsy şaýatlyk hökmünde baha berýäris. Arkaňyzdaky beýik rus edebiýatynyň asylly ýörelgeleriniň adyndan bu ýörelheleri siwilizlenen dünýäniň hormat goýýan ýazyjysyny ýanamalara sezewar etmek arkaly at-abraýdan düşürmezlige çagyryýarys.

Tomas Eliot, Somerset Maugham, Graham Grin, Bertran Rassel we başgalar».

Sowet hökümeti edebiýat boýunça Nobel baýragyny alan ýazyjysyna garşy «ähli ugurlarda alnyp barylýan hüjümleriniň» depginini şeýle bir güýçlendirdi welin, Komsomol guramasynyň Merkezi Komitetiniň başlygy Wladimir Semiçastnyý (1961-1967-nji ýyllarda SSSR-iň howpsuzlyk gullugy KGB-nyň başlygy bolubam işledi) 1958-nji ýylyň 30-njy oktýabryndaky çykyşynda Boris Pasternaga «doňuz» diýmekdenem çekinmedi.

Pasternak bolup geçýän zatlara «SSSR-iň çäginden çykarylmağa taýýarlyklar» hökmünde baha berdi we Kommunistik partiýanyň birinji sekretary Nikita Hruşýowa şu haty ýazdy:

«Ýoldaş Semiçastnynyň sözünden men hökümetiň ýurdumy taşlap gitmegime päsgel bermejekdigine düşündim. Munuň özi meniň üçin mümkin däl. Men Russiýada doguldym. Men bu ýurda durmuşym, eden işlerim bilen örklenen adam. Men öz ylbalymy ýalňyz başma we Russiýasyz göz öňüne-de getirip bilemok. Ýalňyşlarymyň we säwliklerimiň derejesi nähili bolanda-da, adymyň Günbatarda alnyp barylýan syýasy kampaniýanyň ortasynda boljagyny asla pikirem etmändirin. Muňa göz ýetirenimden soň men Nobel baýragyndan meýletin ýüw öwürýändigimi Şwed akademiýasyna mälim etdim. Watanymyň çäginden daşyna çykmak meniň üçin ölüme deňdir we mundan ötri maňa garşy beýle ýowuz karara gelmezligiňizi haýyş edýärim. Elimi ýüregimiň üstünde goýup, men sowet edebiýaty üçin bir zatlar edendigimi we mundan soňam edip biljekdigimi aýdýaryn».

Нова, sowet ýurdunda ilkinji gezek edebiýat boýunça Nobel baýragyna mynasyp bolan ýazyjy häkimiýetiň eden akla-huşa sygmajak basyşlarynyň netijesinde meýletin ýagdaýda baýrakdan

ýüz öwürmäge mejbur bolupdy.

Sosialistik režimiň ýören düýpli lobbıçilik propogandasy netijesinde «Ýuwaş Don» romanynda «Graždanluk urşy ýyllarynda rus halkynyň başdan geçiren taryhy geçiş döwrüni dogruçyl beýan edýändigini üçin» 1965-nji ýylda edebiýat boýunça Nobel baýragyna mynasyp holan Mihail Şolohowa bolsa sowet hökümeti baýrak gowşuryş dabarasında geýjek eşiklerini almak üçin 3 müň dollar pula çenli beripdi. Ýagnu «sosialistik realizm» teoriýasynyň awtoryna.

1970-nji ýylda Nobel komiteti bu gezek baýragy «Iwan Denisowiçiň durmuşyndan bir gün» powesti üçin birnäçe ýyllap türmelerde we sürgünde bolan ýazyjy Aleksandr Solženysine berende, sowet hökümeti ýene «etmişli ýazyjynyň» baýragy almaga gitmegine rugsat bermädi.

1974-nji ýylda Stokgolma gitmegine rugsat berilen Solženysin sowet raýatlygyndan çykaryladygy üçin çykyş edip bolansoň ABŞ-na uçmaly bolupdy...

Çeper edebiýatda eden işlerinden ötri 1972-nji ýylda sowet raýatlygyndan çykarylyp, Awtsriýa kowlan Iosif Brodskiý bolsa az wagtdan soň ABŞ-na göçüpdi ww 1987-nji ýylda Nobel baýragyna mynasyp bolupdy.

Sowet hökümetiniň akla-huşa sygmajak basyşlary netijesinde Nobel baýragyndan ýüz öwürmäge mejbur edilen Boris Pasternak bolsa 1960-njy ýylyň 30-njy maýyndan öýken düwnügi zerarly aradan çykdy.

1958-nji ýylda mynasyp bolan Nobel baýragy 1989-njy ýylda ýazyjynyň maşgalasyna berildi. Ýagny Nikita Hruşýowyň «ýumşama we maýlama» syýasatynyň dilujy güýje girmeginiň üstünden dört ýyl geçensoň Stalini küýsetmejek derejede basyş metodlarynyň amala aşyrylmagy netijesinde.

2015-nji ýylda Nobel baýragyny apan Swetlana Aleksiyewiç bolsa SSSR-de doglandygyna garamazdan, eýýäm Belorussiýanyň raýatydy. Diktator Aleksandr Lukaşenka garşy berk garşy çykan ýagdaýynda Aleksiyewiňem Belorussiýadan çykaryljak günleriniň daşda dældigini bilip goýaýyň...

Maýis ALIZADE.

Ýekşenbe, 20.10.2024 ý. Edebi makalalar